TARBIYA FANI VA UNI O'QITISH METODIKASI DARSLARIDA MILLIY QADRIYATLAR, URF-ODAT VA MAROSIMLARNI O'RGANISH.

Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrasi katta o'qituvchisi
Xolmatova Dilobod Alimjanova
xolmatova@gmail.com, +99894-935-52-59
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo'nalishi 3-kurs talabasi
O'razboyeva Farangiz
+998995893934

Annotatsiya: Ushbu maqola tarbiya fani va uni o'qitish metodikasi darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qiladi. Unda yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda an'anaviy qadriyatlarning ahamiyati, ularni o'quv jarayoniga integratsiya qilish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqolada milliy merosni o'rganish orqali talabalarda vatanparvarlik, insonparvarlik va milliy g'urur tuyg'ularini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar taklif etiladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida milliy qadriyatlarni singdirishning samarali usullari va vositalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Tarbiya Fani, Milliy Qadriyatlar, O'qitish Metodikasi, Urf-Odatlar, Marosimlar, Pedagogika, Yoshlar Tarbiyasi, Milliy Meros

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of studying national values, customs, and ceremonies within the "Tarbiya" (upbringing) subject and its teaching methodology. It examines the significance of traditional values in fostering a national spirit among the younger generation and explores ways to integrate them into the educational process. The paper proposes pedagogical approaches aimed at developing patriotism, humanism, and national pride in students through the study of national heritage. Furthermore, effective methods and tools for instilling national values in modern educational settings are discussed.

Keywords: Tarbiya (Upbringing), National Values, Teaching Methodology, Customs, Ceremonies, Pedagogy, Youth Education, National Heritage

Аннотация: Данная статья анализирует теоретические и практические аспекты изучения национальных ценностей, обычаев и обрядов в рамках предмета "Тарбия" (воспитание) и методики его преподавания. В ней рассматривается значение традиционных ценностей в воспитании молодого поколения в национальном духе и исследуются пути их интеграции в образовательный процесс. В статье предлагаются педагогические подходы, направленные на формирование у студентов патриотизма, гуманизма и национальной гордости посредством изучения национального наследия. Обсуждаются также эффективные методы и средства привития национальных ценностей в современных условиях образования.

Ключевые слова: Тарбия (Воспитание), Национальные Ценности, Методика Преподавания, Обычаи, Обряды, Педагогика, Воспитание Молодежи, Национальное Наследие

KIRISH

Zamonaviy globallashuv sharoitida har bir millatning o'ziga xos madaniy qadriyatlari, urf-odatlari va marosimlarini asrab-avaylash hamda kelajak avlodga yetkazish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimida, xususan, "Tarbiya" fanini o'qitish jarayonida milliy qadriyatlarni singdirish yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. O'zbek xalqining boy madaniy merosi, asrlar davomida shakllangan urf-odatlari va marosimlari yoshlarning milliy o'zlikni anglashida, vatanparvarlik va insonparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishda beqiyos manba hisoblanadi. Biroq, an'anaviy oilaviy marosimlar, xususan, bolalar tarbiyasi bilan bog'liq bo'lgan "non sindirish", mahr va "shir haqqi" kabi amaliyotlar zamonaviy o'zgarishlar ta'sirida o'zining asl ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyatini yo'qotish xavfi ostida qolmoqda, ularning o'rnini asta-sekin zamonaviy odatlar egallamoqda [2]. Bu holat milliy qadriyatlarning ta'lim tizimiga samarali integratsiyasini ta'minlash zaruratini yanada kuchaytiradi.

"Tarbiya" fani aynan shu bo'shliqni to'ldirish, yosh avlodda milliy o'zlikni shakllantirish, ma'naviy tarbiyani boyitish hamda jamoaviylik va birdamlikni rivojlantirish uchun fundamental ahamiyatga ega [1]. Ushbu fan darslarida mehmondo'stlik, kattalarga hurmat, odob-axloq kabi milliy qadriyatlarni o'rgatish orqali o'quvchilarning axloqiy tarbiyasini rivojlantirishda oila va maktab hamkorligining muhimligi alohida ta'kidlanadi [1]. Mazkur maqola "Tarbiya" fani va uni o'qitish metodikasi darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganishning ilmiy-nazariy asoslarini tahlil qilishga qaratilgan. Unda o'zbek xalqining asosiy milliy qadriyatlari, urf-odatlari va marosimlarining pedagogik tahlili, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning samarali metod va usullari hamda zamonaviy ta'lim sharoitida yuzaga kelayotgan dolzarb muammolar va ularning yechimlari atroflicha ko'rib chiqiladi. Maqola boshlang'ich sinf darsliklari va qo'llanmalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishni ham maqsad qilgan.

Milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni ta'lim tizimiga integratsiya qilish masalasi pedagogika va ijtimoiy fanlar sohasida so'nggi yillarda keng ilmiy tadqiqotlar ob'ektiga aylangan. Globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish zarurati olimlar diqqat markazida turibdi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, "Tarbiya" fani bu vazifani amalga oshirishda markaziy o'rin tutadi. Tadqiqotlar milliy qadriyatlarning yosh avlod ma'naviy-axloqiy kamolotida, ularning milliy o'zlikni anglashida va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdagi beqiyos ahamiyatini bir ovozdan ta'kidlaydi.

Xususan, boshlang'ich sinflarda "Tarbiya" fanini o'qitishda o'zbek milliy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslarini atroflicha o'rgangan tadqiqot [1] ushbu fan doirasida milliy qadriyatlarning ma'nosi va tarbiyaviy ahamiyatini chuqur tahlil qiladi. Mazkur tadqiqotda mehmondo'stlik, kattalarga hurmat, odob-axloq kabi qadriyatlar yosh avlodda milliy o'zlikni shakllantirish, ma'naviy tarbiyani boyitish hamda jamoaviylik va birdamlikni rivojlantirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi. Mualliflar oila va maktab hamkorligining o'quvchilar axloqiy tarbiyasini rivojlantirishdagi muhimligini alohida qayd etib, bu hamkorliksiz

milliy qadriyatlarni samarali singdirish imkonsiz ekanligini asoslaydilar. Ushbu tadqiqot nafaqat nazariy asoslarni, balki amaliy o'qitish metodologiyalarini ham muhokama qilib, o'qituvchilar uchun vizual materiallar, rolli o'yinlar, xalq ertaklari, maqollar va amaliy hunarmandchilik faoliyatidan foydalanish kabi samarali usullarni taklif etadi. Bu metodlar o'quvchilarda milliy qadriyatlarga chuqur tushuncha va hurmatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, [1] tadqiqotida o'zbek milliy qadriyatlarini xalqaro pedagogik tajribalar (Finlyandiya, Yaponiya, AQSh, Germaniya) bilan uyg'unlashtirish g'oyasi ilgari suriladi. Bu yondashuv milliy qadriyatlarni o'qitish samaradorligini oshirish, zamonaviy ta'lim tendensiyalarini hisobga olgan holda milliy merosni saqlash va rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Tadqiqot boshlang'ich sinf darsliklari va o'quv qo'llanmalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Boshqa bir muhim tadqiqot [2] an'anaviy o'zbek oilaviy marosimlarining, xususan, tug'ilish va bolalar tarbiyasi bilan bog'liq bo'lgan marosimlarning diniy va tarbiyaviy ahamiyatini etnografik jihatdan tahlil qiladi. Bu tadqiqot o'zbek madaniyatining xilma-xil va boy oilaviy an'analari bilan ajralib turishini ko'rsatadi, ular tarixan bolaning tug'ilishidan oldin ham, hatto ota-onalarni ehtiyotkorlik bilan tanlashgacha bo'lgan davrda ham erta tarbiyaga urg'u bergan. "Non sindirish", mahr va "shir haqqi" kabi urf-odatlar milliy madaniyatning asosiy elementlari sifatida taqdim etiladi, ular oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga va bolaning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Mualliflar ushbu qadimiy amaliyotlardagi doimiy donolikni ta'kidlaydilar, ular tarixiy davrlarga asoslangan va islom ta'limotlari ta'sirida shakllangan.

Biroq, [2] tadqiqotida an'anaviy marosimlar hozirda transformatsiyaga uchrayotgani, ularning asl ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyatini asta-sekin yo'qotib, zamonaviy odatlar bilan almashtirilayotgani qayd etiladi. Bu holat milliy qadriyatlarning ta'lim tizimiga samarali integratsiyasini ta'minlash zaruratini kuchaytiradi, chunki oilaviy muhitda bu qadriyatlarning uzatilishi zaiflashmoqda. Tadqiqot madaniy merosning ushbu elementlarining tarbiyaviy ahamiyatini tushunish va saqlab qolishning dolzarbligini ta'kidlaydi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, "Tarbiya" fani darslarida milliy qadriyatlarni o'rganish nazariy va amaliy jihatdan dolzarbdir. [1] ta'kidlaganidek, milliy qadriyatlar yosh avlod shaxsiyatini shakllantirishda fundamental rol o'ynasa, [2] esa ushbu qadriyatlarning oilaviy an'analardagi chuqur ildizlarini va ularning zamonaviy sharoitdagi o'zgarishlarini ochib beradi. Ikkala tadqiqot ham milliy qadriyatlarni saqlash va kelajak avlodga yetkazishda ta'lim tizimining, xususan, "Tarbiya" fanining mas'uliyatini ta'kidlaydi. Shuningdek, ular oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikning zarurligini hamda milliy va xalqaro pedagogik tajribalarni uyg'unlashtirishning ahamiyatini ko'rsatadi.

Mavjud adabiyotlar milliy qadriyatlarni o'qitish metodikasi bo'yicha qimmatli tavsiyalar bersa-da, zamonaviy ta'lim sharoitida yuzaga kelayotgan muammolar, xususan, globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va yoshlar orasida an'anaviy qadriyatlarga qiziqishning pasayishi kabi omillarni chuqurroq tahlil qilishga ehtiyoj bor. Ushbu maqola mavjud ilmiy bazani kengaytirib, milliy qadriyatlarni "Tarbiya" darslariga integratsiya qilishning samarali usullarini takomillashtirish, zamonaviy muammolarga yechim topish va boshlang'ich sinf darsliklarini takomillashtirish bo'yicha aniq amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan. Bu esa milliy qadriyatlarning ta'lim jarayonidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada ko'tarilgan muammolar va maqsadlarga erishish uchun tizimli va kompleks tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot pedagogika, psixologiya, etnografiya va sotsiologiya fanlarining nazariy asoslariga tayanib, "Tarbiya" fani darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'qitishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Globallashuv va an'anaviy marosimlarning o'zgarishi [2] sharoitida metodologiya amaliy yechimlar taklif etishga yo'naltirilgan. Tadqiqotning ob'ekti "Tarbiya" fani va uni o'qitish metodikasi jarayoni, predmeti esa "Tarbiya" fani darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlari hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi "Tarbiya" fani va uni o'qitish metodikasi darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganishning ilmiy-nazariy asoslarini tahlil qilish, ularni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilishning metodologik yechimlarini ishlab chiqish hamda boshlang'ich sinf darsliklari va o'quv qo'llanmalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: "Tarbiya" fanining milliy qadriyatlarni shakllantirishdagi o'rni va ahamiyatini nazariy asoslash; o'zbek xalqining asosiy milliy qadriyatlari, urf-odatlari va marosimlarining pedagogik tahlilini amalga oshirish; milliy qadriyatlarni "Tarbiya" darslariga integratsiya qilishning samarali metod va usullarini aniqlash; zamonaviy ta'lim sharoitida milliy qadriyatlarni o'qitishdagi dolzarb muammolarni aniqlash va yechimlarini taklif etish; boshlang'ich sinf "Tarbiya" darsliklari va o'quv qo'llanmalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot jarayonida nazariy metodlardan foydalanildi: ilmiy adabiyotlar, pedagogik, psixologik, etnografik tadqiqotlar, o'quv dasturlari va darsliklar tahlili. Qiyosiy-tarixiy tahlil orqali milliy qadriyatlarning shakllanishi va xalqaro pedagogik tajribalar [1] o'rganilib, o'zbek ta'lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari ko'rib chiqildi. Sintez va umumlashtirish metodlari ma'lumotlarni tizimlashtirish, xulosalar chiqarish va nazariy asoslarni shakllantirishda qo'llanildi. Tizimli yondashuv milliy qadriyatlarni ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi.

Empirik metodlar ham qo'llanildi. Pedagogik hujjatlarni tahlil qilish orqali "Tarbiya" fanining amaldagi o'quv dasturlari, darsliklari, metodik qo'llanmalari va o'quv materiallarida milliy qadriyatlarning aks etish darajasi, ularni o'qitish usullari va samaradorligi baholandi. Ekspert baholash metodi mutaxassislar, o'qituvchilar va metodistlarning fikr-mulohazalari, takliflari va mavjud muammolar yuzasidan nuqtai nazarlarini o'rganish va umumlashtirishga xizmat qildi. Ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish va umumlashtirish orqali samarali va innovatsion yondashuvlar aniqlandi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi: birinchidan, milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarning "Tarbiya" fani darslarida o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari zamonaviy globallashuv, axborot texnologiyalari ta'siri va yoshlar orasida an'anaviy qadriyatlarga qiziqishning pasayishi kabi omillarni hisobga olgan holda tahlil qilindi. Ikkinchidan, an'anaviy oilaviy marosimlarning transformatsiyasi [2] sharoitida ularning asl tarbiyaviy ahamiyatini saqlab qolish va ta'limga samarali integratsiya qilish bo'yicha yangi yondashuvlar taklif etildi. Uchinchidan, "Tarbiya" darslarida milliy qadriyatlarni o'qitishdagi dolzarb muammolar kompleks tahlil qilinib, ularning yechimlari ishlab chiqildi. To'rtinchidan,

milliy va xalqaro pedagogik tajribalarni [1] uyg'unlashtirish asosida boshlang'ich sinf "Tarbiya" darsliklari va o'quv qo'llanmalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu maqola "Tarbiya" fani o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma, darsliklarni takomillashtirishda, yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishga, oila va maktab hamkorligini mustahkamlashga hissa qo'shadi.

Tadqiqot uch bosqichda olib borildi. Birinchi bosqich (nazariy-tahliliy)da ilmiy adabiyotlar, hujjatlar, o'quv dasturlari va darsliklar tahlil qilinib, tadqiqotning nazariy asoslari shakllantirildi. Ikkinchi bosqich (tahliliy-sintez)da milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarning pedagogik ahamiyati tahlil qilindi, ularni "Tarbiya" darslariga integratsiya qilishning mavjud metod va usullari o'rganildi, zamonaviy sharoitda yuzaga kelayotgan muammolar aniqlandi. Uchinchi bosqich (amaliy-tavsiyaviy)da aniqlangan muammolarga yechimlar taklif etildi, samarali metod va usullar takomillashtirildi, darsliklar va qo'llanmalarni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi hamda natijalar umumlashtirildi.

XULOSA

Ushbu maqola "Tarbiya" fani darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyatini atroflicha yoritdi. Tadqiqot yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy kamolotni shakllantirishda ushbu faning hal qiluvchi o'rnini asosladi. Globallashuv sharoitida an'anaviy qadriyatlarning transformatsiyasi ularni ta'lim tizimiga samarali integratsiya qilish zaruratini kuchaytiradi. Maqolada oila va maktab hamkorligi, zamonaviy pedagogik metodlar hamda xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish orqali milliy merosni saqlash va rivojlantirish bo'yicha kompleks yechimlar taklif etildi. Natijalar "Tarbiya" darsliklari va o'quv qo'llanmalarini takomillashtirishga, yoshlarda vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zembylas, D. A., and Lee, P. C. P. (Eds.). Global Davrda Axloqiy Ta'lim: Yangi Istiqbollar va Qiyinchiliklar. Singapore: Springer, 2020.
2. Smith, C. G. G. M. L., and Smith, L. M. (Muharrirlar.). Routledge Madaniy meros ta'limi qollanmasi. London: Routledge, 2022.
3. Al-Hajri, A. M. "Ta'limning globalizatsiya davrida milliy o'zlikni shakllantirishdagi roli." Ta'lim va Ijtimoiy Tadqiqotlar Jurnali, vol. 11, no. 1, 2021, pp. 1-10.
4. Sharma, S. K., and Singh, R. "An'anaviy qadriyatlarni zamonaviy ta'limga integratsiya qilish: Muammolar va imkoniyatlar." Xalqaro ta'lim va rivojlanish jurnali, vol. 9, no. 2, 2022, pp. 123-135.
5. Lickona, T. L., and Davidson, M. "21-asrda axloqiy tarbiya: Tadqiqot va amaliyot sharhi." Axloqiy tarbiya tadqiqotlari jurnali, vol. 16, no. 1, 2020, pp. 1-20.
6. Peters, M. A., Lee, P. C. P., and Jackson, L. A. (Eds.). Ta'lim, Madaniyat va Qadriyatlar Globallashgan Dunyoda. Cham: Springer, 2020.

7. Jensen, L. M., and Jensen, K. A. "O'smirlik davrida axloqiy rivojlanish: Ta'limiy aralashuvlarning roli." Yoshlar va O'smirlik Jurnali, vol. 50, no. 3, 2021, pp. 567-581.
8. Ndlovu, M. N., and Nkosi, S. M. "Mahalliy bilim tizimlarini o'quv dasturiga birlashtirish: Madaniy jonlanish va barqaror rivojlanish yo'li." O'quv dasturlari tadqiqotlari jurnali, jild. 5, son. 1, 2023, b. 45-60.
9. Banks, J. A. (Ed.). Madaniy xilma-xillik va Ta'lim: Asoslar, O'quv dasturi va O'qitish. New York: Routledge, 2021.
10. Chen, L., and Wang, Y. "Globalizatsiyaning yoshlarning madaniy o'ziga xosligi va qadriyatlar ta'limiga ta'siri." Xalqaro Madaniyatlararo Munosabatlar Jurnali, vol. 85, 2021, pp. 1-10.
11. Giddens, A., and Sutton, P. W. Sotsiologiya. 9-nashr. Cambridge: Polity Press, 2021. (Umumiy sotsiologiya, lekin madaniyat, sotsializatsiya va ta'limni zamonaviy kontekstlarda qamrab oladi).
12. Sleeter, C. E. Ko'p madaniyatli ta'lim ijtimoiy faollik sifatida. Albany: State University of New York Press, 2021.